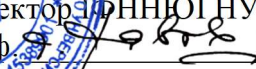

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор ІННЮІ НУ «ОЮА»

проф. Роман САВЧУК

02 вересня 2024 р.

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

**ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА
ОК 14**

рівень вищої освіти
ступінь вищої освіти
галузь знань
спеціальність
освітня програма

перший (бакалаврський)
бакалавр
08 Право
081 Право
Право

Розробник програми: к. філол. н., доц. Кисляк Леся Несторівна

Затверджено на засіданні кафедри кримінального процесу та криміналістики (протокол № 1 від 30.08.2024 р.)

В.о.завідувача кафедри загальноправових
та гуманітарних дисциплін

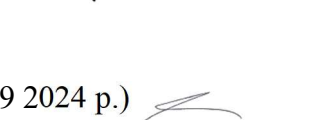
Лілія КОРИТКО

Начальник навчального відділу

Ірина ЯЦКІВ

Гарант освітньої програми

Роман САВЧУК

Науково-методична рада (протокол № 1 від 02.09 2024 р.)

Голова науково-методичної
ради

Олег БЕЗНОСЮК

Заступник директора

Олег БЕЗНОСЮК

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Анотація

Дисципліна «Історія держави та права» включає в себе дві частини. Перша частина: Історія держави та права зарубіжних країн, друга частина: Історія держави та права України. Обидві частини формально можуть виступати як окремі самостійні дисципліни, але їхні матеріали є взаємопов'язаними між собою. Обидві частини сформовані за принципом хронологічної послідовності викладення матеріалу.

Історія держави і права – фундаментальна юридична дисципліна, яка вивчає засоби і шляхи розвитку держави і права у якості єдиного феномену, як цілісного механізму взаємодії усіх його частин. Вона спрямована на пізнання процесів становлення та еволюції правових та державних структур, виявлення їх специфіки та своєрідності, з одного боку, та загальних закономірностей розвитку – з іншого.

Предметом навчальної дисципліни «Історія держави та права» є генезис усієї системи правового регулювання відносин у суспільстві в процесі загального розвитку цивілізації, аналіз взаємовідносин права і держави у різних державно-правових системах, а також визначення загальних закономірностей формування становлення, розвитку та трансформації державного і суспільного ладу, правових систем конкретних країн світу на різних стадіях їх розвитку. Друга частина програми цієї дисципліни присвячена вивченню процесів виникнення, становлення, розвитку різноманітних типів і форм держави та права, а також державно-правових інститутів, суспільно політичних систем, що функціонували на території України та інших країн у їхній історичній конкретності та хронологічній послідовності до сучасності.

1.2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета викладання навчальної дисципліни «Історія держави та права» полягає у набутті студентами необхідних знань про етапи розвитку державності і права від найдавніших часів до сьогодення, вміння проводити аналіз подій та історико-правових явищ, визначати їх причини та наслідки, навчити використовувати державно-правовий досвід для вирішення актуальних проблем сьогодення; розвивати пізнавальні інтереси студентів, викликати науковий інтерес до більш глибокого дослідження окремих фактів в історії державно-правової думки, спонукати до роботи з першоджерелами, працями вчених; виховувати національну свідомість, повагу до своєї Батьківщини, свого народу.

Метою вивчення дисципліни «Історія держави та права» є виявлення історичних закономірностей розвитку держави й права.

Завданням дисципліни «Історія держави та права» є вивчення еволюції державної традиції, а також розвитку механізмів державної влади в Україні та в інших державах, зародження і функціонування їх правових систем у цілому і окремих галузей права, вивчення джерел права та правової системи в їхній історичній конкретності та хронологічній послідовності. Вивчаючи минуле державно-правових інститутів визначити закономірності їх розвитку,

спрогнозувати можливі варіанти розвитку державотворення України у майбутньому. Важливим завданням навчальної дисципліни є формування у студентів на основі об'єктивних фактів міцних знань з актуальних проблем історичного розвитку держави і права. Без засвоєння об'єктивної фактологічної картини історичного розвитку держави і права не може відбутись становлення повноцінного юриста, адже в історії можна знайти відповіді на багато актуальних проблем сьогодення.

3. ТЕМАТИЧНИЙ ВИКЛАД ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Предмет, завдання та методи пізнання дисципліни «Історія держави та права»

Поняття предмету дисципліни «Історія держави і права» та її функції. Періодизація курсу та її особливості. Методи пізнання історико-правових явищ. Принципи пізнання історико-правових явищ. Історіографія курсу «Історія держави і права». Зв'язок курсу з іншими дисциплінами.

Тема 2. Утворення Афінської держави та античних міст-держав Північного Причорномор'я та Приазов'я

Виникнення Афінської держави. Виникнення античних рабовласницьких держав на території Північного Причорномор'я та Приазов'я. Характеристика суспільного ладу античних міст-держав Північного Причорномор'я та Приазов'я. Характеристика державного ладу античних міст-держав Північного Причорномор'я та Приазов'я. Право античних рабовласницьких держав Північного Причорномор'я, Приазов'я.

Поняття злочину, класифікація злочинів і система покарань в античних рабовласницьких державах Північного Причорномор'я, Приазов'я.

Судові органи та судовий процес в античних рабовласницьких державах Північного Причорномор'я, Приазов'я.

Тема 3. Держава і право Візантії

Виникнення й етапи розвитку Візантійської держави. Суспільний лад Візантійської держави. Характеристика державного устрою Візантії. Візантійська держава у міжнародному житті середньовічного суспільства.

Джерела права Візантії: звичаєве право, Імператорські закони, Еклога, Прохірон, Землеробський, Морський і Військовий закони, Базиліки. Кодифікація Юстиніана: причини розробки, її характеристика та значення.

Поняття злочину, їх різновиди та система покарань у джерелах права Візантійської держави.

Тема 4. Держава і право Польщі

Виникнення та періодизація етапів розвитку Польської держави. Суспільний лад Польської держави та його трансформація.

Характеристика державного устрою Польської держави на різних етапах її розвитку. Характеристика центрального та місцевого управління Польської держави на різних етапах її розвитку.

Джерела й характерні риси права Польської держави. Загальні тенденції розвитку судової системи Польської держави. Перша Конституція Польщі 1791 року.

Тема 5. Держава і право франків

Виникнення франкської держави та етапи її розвитку. Характеристика реформ Карла Мартелла. Суспільний лад франкської держави. Характеристика державного устрою франкської держави.

Характеристика варварських правд, як джерел ранньофеодалного права франкської держави: Салічна правда, Рипуарська правда, Бургундська правда, та ін.

Поняття злочину, їх різновиди та система покарань у джерелах права франкської держави. Характеристика судового процесу в франкській державі.

Тема 6. Держава і право Австрії та Австро-Угорщини

Виникнення Австрійської держави та етапи її розвитку. Загальна характеристика суспільного ладу Австрії доби середньовіччя та Ренесансу. Характеристика державного устрою Австрії доби середньовіччя та Ренесансу. Судова система Австрії. Реформи Марії-Терезії та Йосифа II.

Джерела права Австрії та їх характеристика. Перші Конституції Австрійської монархії: причини підготовки, загальна характеристика та значення.

Тема 7. Держава і право Франції

Формування державності Франції. Франкська держава та її правові основи (Салічна правда). Формування феодальної монархії (XI–XV ст.). Абсолютна монархія у Франції (XVI–XVIII ст.): влада короля, державний апарат.

Французьке право в середньовічний період: Звичаєве право (кутюми) та римське право. Королівські ордонанси як перші кодифіковані акти. Парламент як судовий орган.

Велика французька революція (1789–1799) та її вплив на державу і право: Декларація прав людини і громадянина (1789) як основа правової системи. Конституції Франції періоду революції (1791, 1793, 1795). Ліквідація станових привілеїв та феодального права.

Наполеонівська правова реформа: Конституція 1799 року та становлення консульського правління. Цивільний кодекс Наполеона (1804) – основа сучасного французького права. Кодекси Наполеона (цивільний, кримінальний, торговий) та їх вплив на світові правові системи.

Подальший розвиток держави і права Франції (XIX–XX ст.): Конституційні зміни та республіканська форма правління. Перехід до демократичних засад у державному управлінні. Правова система Франції у XX столітті: адміністративне право, судова система.

Сучасна правова система Франції: Конституція П'ятої республіки (1958) та її особливості. Структура державної влади: президент, уряд, парламент, судова система. Основні принципи французького права: верховенство права, захист прав людини, адміністративна юстиція.

Значення французької держави та права для світової правової науки. Вплив французького права на правові системи інших країн.

Тема 8. Держава і право Туреччини

Формування державності Туреччини: Ранній період: Сельджуцька держава та її правова система. Виникнення та розвиток Османської імперії (XIV–XV ст.). Абсолютна монархія османських султанів та система управління.

Правова система Османської імперії: Основні джерела права: Шаріат (ісламське право) – основа правового регулювання. Кануни – султанські закони, що доповнювали шаріат. Адати – місцеві звичаї, що діяли поряд із релігійним правом. Судова система Османської імперії: кадії та шаріатські суди. Поділ населення на міллети (релігійні громади) та їхнє правове становище.

Реформи Танзимату (1839–1876) та модернізація османського права: Гюльханейський хатті-шериф (1839) та реформи в галузі права. Хатті-хумаюн (1856) та розширення прав громадян. Османський цивільний кодекс (Меджелле, 1877) – спроба кодифікації шаріатського права. Запровадження світських правових норм за європейським зразком.

Становлення сучасної Турецької держави (1923): Ліквідація Османської імперії та проголошення Турецької Республіки. Конституція 1924 року та формування республіканської форми правління. Політико-правові реформи Мустафи Кемалю Ататюрка: Скасування халіфату (1924). Запровадження європейських кодексів (цивільного, кримінального, торгового). Відокремлення релігії від держави.

Конституційний розвиток Туреччини у XX–XXI ст.: Конституція 1961 року: демократизація політичної системи. Конституція 1982 року: посилення ролі виконавчої влади. Реформи щодо прав людини, політичної системи та євроінтеграції.

Сучасна державна система Туреччини: Перехід до президентської форми правління (2017): посилення влади президента. Структура державної влади: Президент як глава держави та уряду. Великий національний парламент Туреччини. Судова система та її незалежність. Особливості турецького права: поєднання європейських, ісламських та національних традицій.

Вплив османської правової традиції на сучасну Туреччину. Значення правових реформ Ататюрка для модернізації країни. Турецька правова система як приклад поєднання традицій та сучасності.

Тема 9. Держава і право США

Війна за незалежність та Декларація незалежності 1776 р. Передумови війни: Політичне та економічне протистояння між британською короною та колоніями. «Акт про гербовий збір» (1765) та «Чайний закон» (1773) як каталізатори конфлікту. Зростання ідеї незалежності серед колоністів.

Хід війни за незалежність (1775–1783): Бостонське чаювання та початок військових дій. Формування Континентальної армії під керівництвом Джорджа Вашингтона. Ключові битви (Саратога, Йорктаун) та перемога колоній.

Декларація незалежності (4 липня 1776 р.): Авторство Томаса Джефферсона. Основні положення: проголошення суверенітету, природні права людини, народний суверенітет. Значення Декларації для США та світової історії.

Утворення США та становлення північноамериканської державності. Формування перших органів влади: Континентальний конгрес як тимчасовий уряд. Вплив європейських політичних ідей (Джон Локк, Шарль-Луї Монтеск'є).

Проблеми нової держави: Відсутність єдиної системи управління. Протистояння між штатами через розподіл влади та податки.

Статті конфедерації 1781 р.: перша конституційна угода США. Основні положення. Недоліки.

Розробка, прийняття та зміст Конституції США 1787 р. Конституційний конвент у Філадельфії: Джеймс Медісон – «батько Конституції». Обговорення принципів федералізму та розподілу влади. Основні положення Конституції. Значення Конституції.

Білль про права (1791).

Громадянська війна 1861–1865 рр., її причини та наслідки.

Основні етапи розвитку права в США: Формування прецедентного права (XIX ст.). Розвиток антидискримінаційного законодавства (XX ст.). Запровадження соціальних реформ (New Deal Рузвельта). Модернізація виборчого права (XXI ст.).

Боротьба з порушенням прав людини у США: загальна характеристика та значення. Рух за громадянські права (1950–1960-ті роки): Роль Мартіна Лютера Кінга. Закон про громадянські права 1964 р. Закон про виборчі права 1965 р.

Сучасні виклики: Боротьба з расовою та гендерною дискримінацією. Захист прав ЛГБТ+ спільноти. Протидія поліцейському насильству.

Тема 10. Держава і право Київської Русі

Утворення Давньоруської держави – Київської Русі: Походження та етнічна основа Київської Русі. Політичні об'єднання східних слов'ян перед утворенням держави. Київ як центр державотворення. Роль варягів у формуванні державності. Запровадження князівської влади та перші князі.

Адміністративно-фінансова реформа княгині Ольги: Передумови проведення реформи (успадкування влади після Ігоря). Основні заходи: Встановлення «погостів» та «уроків». Централізація збору данини. Адміністративно-територіальний поділ держави. Значення реформи для зміцнення державності.

Реформи Володимира Великого: Політична та адміністративна реформи: Посилення князівської влади. Призначення посадників у регіонах. Військова реформа: Зміцнення князівської дружини. Захист кордонів Київської Русі. Релігійна реформа (988 р.): Причини та передумови хрещення Русі. Запровадження християнства як державної релігії. Наслідки для державного управління та права.

Державний лад Київської Русі: Форма правління: монархія з елементами народоправства. Вищі органи влади: Великий князь Київський: функції, права, обов'язки. Боярська рада (дума): її роль у державному управлінні. Віче: значення народних зборів у політичному житті. Місцеве управління: Посадники, тіуни, соцькі, тисяцькі. Управління окремими землями.

Джерела права Київської Русі: Звичаєве право: Усні правові норми, передані від предків. Регулювання майнових, сімейних, кримінальних відносин. Договори Русі з Візантією (911, 944, 971 рр.): Зміст і значення для міжнародного права. Регулювання торгівлі, дипломатичних відносин, кримінального права.

Руська Правда – письмовий звід законів Київської Русі: Причини та мета створення: Необхідність систематизації правових норм. Усунення правової невизначеності. Редакції Руської Правди. Основні правові норми Руської Правди. Значення Руської Правди.

Поняття злочину та система покарань за Руською Правдою. Класифікація злочинів. Система покарань. Джерела церковного права Київської Русі: Першоджерела Рециповані джерела: «Номоканон» (збірка візантійських церковних законів). Церковні устави Володимира Великого та Ярослава Мудрого.

Класифікація злочинів у церковному праві Київської Русі: Злочини проти віри: Моральні злочини. Порушення церковних норм. Система покарань за церковним правом

Тема 11. Українські землі у складі Великого князівства та їх правове становище

Захоплення українських земель іноземними державами у XIV ст.: Монгольська навала та її наслідки для руських князівств. Ослаблення Галицько-Волинського князівства після смерті останніх князів династії Романовичів. Експансія сусідніх держав: Польське Королівство. Угорське Королівство. Велике князівство Литовське. Поступове приєднання українських земель до Великого князівства Литовського.

Утворення Великого князівства Литовського: Походження литовської державності. Роль руських земель у формуванні Великого князівства Литовського. Політика князя Гедиміна щодо приєднаних територій. Реформи князя Ольгерда та їх вплив на руське населення.

Державний лад Великого князівства Литовського та правовий статус українських земель: Форма правління. Вплив руських традицій на державний устрій: «Старого не рушимо, нового не вводимо» – політика толерантності до місцевих законів та традицій. Українські землі у складі князівства. Воєводства та намісництва. Суспільний лад Великого князівства Литовського: Велика князівська влада та знать. Руські князі та бояри. Міщани та міста. Селяни та їх правовий статус.

Кревська унія 1385 р.: причини, зміст і наслідки. Городельська унія (привілей) 1413 р.: причини, зміст і наслідки. Право Великого князівства Литовського кінця XIV – початку XV ст.: Джерела права: Основні галузі права. Литовські привілеї 1387, 1413, 1434 рр.

Тема 12. Характеристика права на українських землях кінця XIV–середини XVI ст. та його кодифікація у Великому князівстві Литовському

Джерела права на українських землях кінця XIV – середини XVI ст.: Руське (звичаєве) право. Князівські привілеї та грамоти. Судебники (судові кодекси) литовських князів. Литовські Статути. Магдебурзьке право. Церковне право.

Магдебурзьке право на українських землях у XIV–XVI ст.: Запровадження Магдебурзького права. Основні положення. Значення для українських міст.

Систематизація права у Великому князівстві Литовському: причини, особливості та значення: Причини систематизації. Основні етапи систематизації. Значення кодифікації.

Поняття злочину і класифікація покарань у джерелах права кінця XIV – середини XVI ст.

Причини та наслідки судової реформи 1564–1566 років у Великому князівстві Литовському. Загальні риси судового процесу, судові докази, їх види: Особливості судового процесу. Види судових доказів. Роль судових установ.

Тема 13. Розвиток українського козацтва, його організація та боротьба за права українського народу (XV ст. – 1657 р.)

Теорії виникнення українського козацтва та особливості тлумачення етимології терміну «козак». Основні теорії походження козацтва: автохтонна теорія, чорноморська теорія, європейська теорія, боярсько-шляхетська теорія. Походження терміну «козак».

Організація Запорізької Січі: причини, устрій і наслідки. Створення реєстрового козацтва та його правовий статус. Передумови створення реєстрового козацтва: Намагання польської влади взяти козаків під контроль. Використання козаків у військових кампаніях Речі Посполитої. Основні положення реєстрового козацтва. Реєстровці як посередники між козацтвом і владою. Ординація Війська Запорізького реєстрового 1638 року: причини ухвалення, зміст і значення.

Передумови і причини Визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького (1648–1657 рр.)

Зборівський мирний договір – черговий етап в історії української державності: Передумови підписання. Основні положення договору. Наслідки.

Переяславська рада 1654 року: її характеристика та значення.

Тема 14. Боротьба України-Гетьманщини за збереження своєї політичної автономії (друга пол. XVII ст.–перша пол. XVIII ст.)

Характеристика державного ладу України-Гетьманщини. Політичний проєкт І. Виговського та його реалізація у Гадяцькому договорі 1658 року. Наступ на українську державність: «Батуринські статті» (1664) – перша спроба обмежити автономію Гетьманщини, передача Москві контролю над важливими фінансами й адміністративними питаннями. «Московські статті» (1665) – ще більше звуження автономії. Політичний проєкт І. Мазепи: його зміст і наслідки. Соціальна диференціація українського козацтва та його правовий статус у першій половині XVIII ст. Ліквідація інституту гетьманства Петром I та утворення Першої Малоросійської колегії (1722).

Тема 15. Суспільно-політичний лад і право на українських землях під владою іноземних держав

П р и ч и н и т а н а с л і д к и л і к в і д а ц і ї
а в т о н о м і ї Г е т ь м а н щ и н и К а т е р и н о ю ІІ.
Х а р а к т е р и с т и к а п р а в а у Н а д д н і п р я н с ь к і й
У к р а ї н і н а п р и к і н ц і X V I I I - X I X с т. П р и ч и н и т а
о с о б л и в о с т і п р о в е д е н н я б у р ж у а з н и х
р е ф о р м в у к р а ї н с ь к и х г у б е р н і я х у с к л а д і
Р о с і й с ь к о ї і м п е р і ї: с е л я н с ь к а р е ф о р м а,
с у д о в а р е ф о р м а, з е м с ь к а р е ф о р м а, м і с ь к а
р е ф о р м а.

В х о д ж е н н я з а х і д н о у к р а ї н с ь к и х з е м е л ь
д о с к л а д у А в с т р і й с ь к о ї м о н а р х і ї т а ї х
п р а в о в и й с т а т у с.

Х а р а к т е р и с т и к а д ж е р е л п р а в а в
з а х і д н о у к р а ї н с ь к и х з е м л я х н а п р и к і н ц і
X V I I I - п о ч. X X с т.

Австрійське законодавство: Загальногромадянський кодекс Австрійської імперії (1811 р.): Місцеве звичаєве право. Дія польського права (у Галичині до середини ХІХ ст.). Реформи Марії-Терезії та Йосифа ІІ. Введення виборчих інституцій – створення Галицького сейму (1861 р.).

Тема 16. Держава і право УНР та Української Держави (березень 1917–1918 рр.)

Утворення Української Центральної Ради: її структура та компетенція. Перший універсал УЦ Ради: його зміст і характеристика. Проголошення УНР і характеристика ІІІ-го універсалу УЦ Ради. Законодавча діяльність УЦ Ради. Конституція УНР 1918 року. Проголошення Української Держави та перші конституційні акти Павла Скоропадського: Грамота до всього українського народу та Тимчасові закони Української Держави: їх характеристика і значення. Причини падіння політичного режиму П. Скоропадського.

Тема 17. Держава і право ЗУНО та УНР доби Директорії

Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) (1918–1919). Проголошення ЗУНР: Листопадовий чин 1 листопада 1918 р. у Львові. Проголошення незалежності ЗУНР (9 листопада 1918 р.). Формування органів влади (Державний Секретаріат, Українська Національна Рада).

Конституційні акти та правова система ЗУНР: Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель (13 листопада 1918 р.). Організація місцевого самоврядування. Правові основи аграрної реформи та судочинства.

Акт Злуки УНР і ЗУНР (22 січня 1919 р.): Об'єднання УНР і ЗУНР у соборну Українську державу. Фактична автономія ЗУНР як Західної Області УНР (ЗО УНР).

Українська Народна Республіка за часів Директорії (1918–1920). Перехід влади до Директорії УНР: Антигетьманське повстання та повалення П. Скоропадського (грудень 1918 р.). Проголошення відновлення Української Народної Республіки.

Державний устрій та правова система УНР доби Директорії: Колективна форма правління: Директорія як тимчасовий уряд. Законодавчі акти: «Універсал Директорії УНР» (26 грудня 1918 р.) про основи державного ладу. «Закон про державну мову» (1919 р.) – запровадження української як офіційної. Судова система та право: збереження республіканської моделі правосуддя.

Соціально-економічні та військові реформи: Аграрна політика: націоналізація поміщицьких земель та їх розподіл між селянами. Мобілізація та створення Української Галицької Армії (УГА) та Армії УНР.

Політичні та військові виклики для УНР і ЗУНР: Війна з Польщею за Галичину (1918–1919). Боротьба УНР з більшовиками, білогвардійцями та Антантою. Поразка українських визвольних змагань та окупація територій УНР і ЗУНР у 1920 р.

Значення ЗУНР і УНР доби Директорії для розвитку української державності та правової системи. Причини занепаду українських державних утворень у 1920 р. Спадщина УНР і ЗУНР у формуванні правових традицій сучасної України.

Тема 18. Становлення радянської державності в Україні (1917–1929).

Особливості здійснення нової економічної політики в УСРР

Встановлення радянської влади в Україні та ухвалення Конституції УСРР 1919 року. Боротьба за владу в Україні (1917–1920): Протистояння Української Народної Республіки (УНР) і радянських органів. Утворення Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР) (1919). Політика «воєнного комунізму» та її наслідки.

Конституція УСРР 1919 року: Проголошення України радянською республікою. Закріплення диктатури пролетаріату. Роль рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Відсутність реального поділу влади.

Причини впровадження нової економічної політики та особливості її реалізації в УСРР. Причини переходу до НЕПу (1921): Господарська розруха після громадянської війни. Масові селянські повстання проти «продрозкладки». Провал політики «воєнного комунізму».

Особливості НЕПу в Україні: Впровадження продподатку замість продрозкладки. Легалізація приватної торгівлі та дрібного підприємництва. Відновлення кооперативного руху. Відбудова промисловості та сільського господарства. Контроль держави за «командними висотами» економіки. Утворення СРСР, зміни в органах влади та управління УСРР. Передумови утворення СРСР: Політичний і економічний тиск з боку Москви.

Утворення СРСР (30 грудня 1922 р.): Підписання Договору про створення СРСР. Формальна самостійність союзних республік.

Зміни в органах влади УСРР: Обмеження суверенітету України в рамках союзної держави. Реорганізація радянських органів управління. Розширення ролі КП(б)У як фактичного керівника держави.

Конституція УСРР 1929 року, її зміст і загальна характеристика. Основні положення Конституції УСРР 1929 року: Закріплення ролі Комуністичної партії як керівної сили. Включення УСРР до складу СРСР як «суверенної» республіки. Підкреслення «диктатури пролетаріату» як форми правління. Закріплення радянської системи управління.

Значення Конституції 1929 року: Посилення централізації управління. Формальне закріплення змін після утворення СРСР. Створення юридичних підстав для сталінської політики в 1930-х.

Судова система та судочинство в УСРР. Структура судової влади: Народні суди як основна ланка судочинства. Окружні суди та Верховний суд УСРР. Революційні трибунали як засіб політичних репресій.

Особливості радянського судочинства: Партійний контроль над судами. Використання судів як інструменту боротьби з «контрреволюцією».

Причини кодифікації права УСРР у 1922–1927 роках та її наслідки. Причини кодифікації: Необхідність уніфікації законодавства після громадянської війни. Створення загальносоюзної правової системи. Впровадження норм, що відповідали ідеології марксизму-ленінізму.

Основні кодифіковані акти: Цивільний кодекс УСРР (1922) – закріплення НЕПу. Кримінальний кодекс УСРР (1922) – боротьба з «контрреволюцією». Земельний кодекс (1922) – регулювання сільськогосподарського виробництва.

Наслідки кодифікації: Закріплення нової соціально-економічної політики. Формування радянської системи права. Обмеження прав і свобод громадян через політичні репресії.

Тема 19. Держава і право Радянської України (1930–1953)

Формування тоталітарного режиму в радянській Україні (1929–1940-і рр.): Примусова колективізація та ліквідація куркульства як класу. Масові репресії: «Великий терор» (1937–1938 рр.). Переслідування національної інтелігенції, духовенства, політичних опонентів. Встановлення жорсткої цензури, контроль над культурою та освітою.

Ухвалення Конституції УРСР 1937 року та її характеристика.

Радянсько-німецький пакт про ненапад: причини, зміст і значення. Захоплення Західної України СРСР: причини і наслідки. Напад фашистської Німеччини на СРСР та перебудова державного апарату УРСР.

Окупаційні органи влади на території України. Зміни в цивільному, трудовому, кримінальному і процесуальному праві УРСР (1930–1940-і рр.)

Завершення періоду сталінізму (1945–1953 рр.): Повоєнна відбудова України. Масові депортації (кримських татар, українських націоналістів). Посилення боротьби з ОУН-УПА. Кульмінація сталінських репресій, кампанія проти «українського буржуазного націоналізму».

Тема 20. Держава і право УРСР 1954-1990 рр.

Загальна характеристика політичного та правового розвитку УРСР у складі СРСР. Вплив радянської централізованої системи на функціонування державної влади і права в Україні.

Політичний та адміністративний розвиток УРСР (1954–1990 рр.) УРСР у складі СРСР: формальна суверенність та фактична залежність від союзного центру.

Включення Кримської області до складу УРСР (1954 р.): політичне значення та правові наслідки.

Роль Комуністичної партії в управлінні державою: керівна роль КПРС та її вплив на державний апарат.

Адміністративно-територіальний устрій та місцеве управління: роль рад народних депутатів.

Конституційний розвиток і правова система. Конституція УРСР 1978 року: Закріплення «керівної ролі КПРС». Декларативний характер прав і свобод громадян. Посилення централізації та союзного контролю. Законодавчі акти та правова система: Соціалістичне право як засіб регулювання суспільного життя. Регулювання трудових відносин, соціального забезпечення, охорони здоров'я. Кримінальне право: політичні репресії, обмеження прав людини.

Судова система та правоохоронні органи: Контроль партійних органів над судовими та слідчими органами. Відсутність незалежного правосуддя.

Соціально-економічні реформи та їх правове регулювання. Економічні зміни в період деєталінізації та «відлиги» (1950–1960-ті рр.).

Реформи Косігіна (1965): спроби модернізації економіки через елементи господарської самостійності.

Законодавство про власність: Державна та колгоспно-кооперативна власність як основа економіки. Відсутність приватної власності та підприємницької діяльності.

Розвиток соціального забезпечення та освіти: Гарантоване право на працю та безкоштовну освіту. Законодавче закріплення соціалістичних гарантій.

Політичні зміни в 1985–1990 рр.: перебудова та розпад СРСР. Перебудова і політика гласності (1985–1991): Послаблення партійного контролю. Лібералізація політичної системи та поява опозиційних рухів.

Прийняття Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 р.): Проголошення принципу верховенства республіканських законів над союзними. Початок реального процесу здобуття незалежності.

Держава і право УРСР були повністю підпорядковані радянській системі та КПРС. Конституційний та правовий розвиток мав декларативний характер без реальної демократії. Перебудова та прийняття Декларації про суверенітет стали правовими передумовами незалежності України.

Тема 21. Відродження і розбудова незалежної Української держави на сучасному етапі

Розпад СРСР і угода про утворення Співдружності Незалежних Держав. Прийняття Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року, її зміст і значення. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року: його характеристика та історичне значення. Розроблення та ухвалення Конституції України 1996 року, її характеристика. Характерні риси права в Україні початку ХХІ ст.

Розбудова судової системи України на початку ХХІ ст.

Конституційна реформа 2004 р. та зміни державного ладу України 2010 та 2014 років.

Револуція гідності (листопад 2013 – лютий 2014), її причини та наслідки.

Агресія Російської Федерації, анексія Криму та Револуція гідності 2014 р. Повномасштабна агресія Російської Федерації як виклик міжнародному світовому порядку. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р. як новий етап агресії Російської Федерації проти України.

Правові основи зовнішньополітичної діяльності України (1991 – до сьогодні).

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

4.1. Основна:

Нормативні акти:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Аналітична записка Центру політико-правових реформ «Огляд судової реформи в Україні. Роль модельних судів». URL: pravo.org.ua/files/Sud/Reforma/Oglad_model%20sudu.doc.
3. Закон України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. № 474-XIV (В ред. Закону від 18 березня 2004 р. № 1630-IV). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-14>
4. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80>
5. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>
6. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4061-17>
7. Про основні напрямки внутрішньої і зовнішньої політики СРСР: постанова першого З'їзду народних депутатів СРСР від 17.09.1989 р. № 218 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/218-89-п>.
8. Концепція судово-правової реформи в Україні: Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 р. № 2296-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2296-12>.
9. Про зміни і доповнення до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон від 24.10.1990 № 404-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-12>.
10. Про господарські суди: Закон України від 04.06.1991 № 1142- XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1142-12>.
11. Про Конституційний Суд України: Закон України від 03.06.1992 № 2400-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2400-12>.
12. Договірно-правова база відносин співробітництва Україна – ЄС. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/63716.htm>
13. Про державну виконавчу службу: Закон України від 24.03.1998 р. № 202/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/202/98-вр>.
14. Про судоустрій України: Закон України від 07.02.2002 р. № 3018-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3018-14>.
15. Про доступ до судових рішень : закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>.
16. Питання Ради з питань судової реформи: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826/2014>.
17. Питання Ради з питань судової реформи: Указ Президента України від 08.04.2014 № 1188-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826/2014>. 292
18. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 № 192-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19>.

19. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>.
20. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
21. Про Вищу Раду Правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.
22. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
23. Про державний суверенітет України: декларація України від 16.07.1990 № 5-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1990. № 31. Ст. 429.
24. Про проголошення незалежності України: постанова Верховної Ради України від 24.08.1991 № 1427-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38. Ст. 502.
25. Декларація прав національностей України: декларація Верховної Ради України від 01.11.1991 № 1771-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 53. Ст. 799.
26. Про правонаступництво України: закон України від 12.09.1991 № 1543-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 46. Ст. 617.
27. Про міжнародні договори України від 29.06.2004 № 1906-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
28. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
29. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): закон України від 07.02.2019 № 2680-VIII.
30. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 травня 2018 року «Про припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених у рамках Співдружності Незалежних Держав»: Указ Президента України від 19.05.2018 № 139/2018. Офіційний вісник Президента України. 2018. № 13. С. 4.
31. Про створення Співдружності Незалежних Держав: міжнародна угода Співдружності Незалежних Держав від 08.12.1991. Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990–1991. № 1. С. 290.
32. Про міжнародні зобов'язання в галузі прав людини і основних свобод: декларація глав держав-учасниць СНД від 24.09.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_036.
33. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародна угода від 27.06.2014 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
34. Загальна декларація прав людини: декларація ООН від 10.12.1948 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

35. Міжнародна конвенція з ліквідації всіх форм расової дискримінації: конвенція ООН від 21.12.1965 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105.
36. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: пакт ООН від 16.12.1966 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
37. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: пакт ООН від 16.12.1966 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042.
38. Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі: акт ООН від 01.08.1975 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055.
39. Паризька хартія для нової Європи: хартія ОБСЄ від 21.11.1990 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_058.

Підручники, посібники, наукові праці:

1. Гончаренко В.Д. Історія держави і права України: підруч. Київ: Право, 2019. 552 с.
2. Єрмолаєв В. М. Історія держави і права України: підручник. Х.: Право, 2021. 472 с.
3. Єфремова Н.В., Корнієнко І.В. Історія української юриспруденції. Навчально-методичний посібник. Одеса: Юридична література, 2020. 112 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14771>
4. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки). За редакцією Б. Й. Тищика. Львів, 2006. 384 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін.; вступ. Слово О. М. Бандурки]. Харків: Майдан, 2020. 618 с.
6. Історія держави і права України: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук. проф. О. М. Бандурки; [Бандурка О. М., Бурдін М. Ю., Гавриленко О. А. та ін.; вступ. слово О. М. Бандурки]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2019. 448 с.
7. Історія держави і права України: підручник/ В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Рум'янцев та ін.; за ред. В.Д. Гончаренко. Х.: Право, 2018.
8. Історія держави і права: підручник. За заг. ред. док. юрид. наук, проф. О.М. Бандурки / О. М. Бандурка, О.М. Головка, В.А. Греченко, І.А. Логвиненко та ін. Харків: Майдан, 2018. С. 569.
9. Історія держави та права України (схеми та таблиці): навчальний посібник / О. В. Шкуратенко та ін. К.: «Видавництво Людмила», 2020. 174 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/18071>
10. Історія держави та права України: підручник для курсантів та студентів вищих навчальних закладів / О. М. Бандурка, М. Ю. Бурдін, О.М. Головка та ін. ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Майдан, 2018. 616 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/2c4c8069-6261-4f04-8919-d9def3cbe9c5>

11. Кисляк Л. Н., Коваль І. В. Історія держави і права України: навчально-методичний посібник для організації практичних занять і самостійного вивчення дисципліни студентами Івано-Франківського юридичного інституту та фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія». Івано-Франківськ: ІФЮІ НУ «ОЮА», 2020. 172 с.
12. Кисляк Л.Н. Правова спадщина України: Навчально-методичний посібник для студентів Івано-Франківського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія». Івано-Франківськ: ІФЮІ НУ «ОЮА», 2020. 240 с.
13. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн. Харків, 2003. 415 с.
14. Тищик Б. Й., Бойко І. Й. Історія держави і права України. Академічний курс: підручник. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Київ: Ін Юре, 2015. 807 с.
15. Трофанчук Г. І. Історія держави та права України: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2023. 568 с.
16. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В.Д. Гончаренка. Київ, 2003.

4.2. Допоміжна література:

1. Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 324 с.
2. Аніщук Н. В., Горяга О. В. Взаємодія гендерної історії з історією держави і права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 748–750. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2023/178.pdf
3. Аніщук Н. В., Горяга О. В. Впровадження гендерного підходу в історії держави і права. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 424–428. URL: http://pdu.journal.kpu.zp.ua/archive/2_2023/61.pdf
4. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:such-asnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350
5. Безносюк О. П. Зародження українського конституціоналізму та роль діяльності Кирило-Мефодіївського товариства в його становленні. Європейські перспективи. *Науково-практичний журнал*. 2022. № 4. С. 56–62.
6. Безносюк О. П., Юрчишин Н. Г. Права людини у праві Європейського Союзу. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-ти річчя проголошення незалежності України та 25-ти річчя прийняття Конституції України): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 21 травня 2021 р.). // Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2021. Т. 1. С. 339–342.
7. Білецький Л. Т. Руська Правда й історія її тексту. *Антологія української юридичної думки*. В 6 т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. К., 2002.
8. Гамбург Л. Формування судової компетенції гетьмана і старшинських рад в козацькому судоустрої Війська Запорізького. *Право України*, 2005. №1.
9. Горяга О. В., Остапенко Т. О. Загальнокримінальні засади дослідження системи законодавства про державні злочини на українських землях у

- після революційний період. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції* № 3. Дніпро, 2022, С. 12–16. URL: <http://apnl.dnu.in.ua/arkhiv?vd=115> URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv>
10. Єфремова Н. Права людини та громадянина у конституційних актах Української Народної Республіки. *Юридичний вісник* № 3/2021. Одеса: Гельветика. С. 7–14. URL: <http://yurvisnyk.in.ua>
 11. Єфремова Н. В. Особливості формування ідеї захисту прав людини у містах-державках Шумеру. *Юридичний вісник* № 5 2022 р. С. 9–18. URL: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-visnik-5-2022.html>
 12. Єфремова Н. В., Корнієнко І. В., Горяга О. В. Порушення права людини на свободу наукової творчості в історичній науці УРСР 1920–1940-х років. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2023. № 7., с. 530–535
 13. Кисляк Л. Конституція Пилипа Орлика – важлива пам'ятка правової культури України XVIII століття. *Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми*. Матеріали Першої міжрегіональної року). м. Івано-Франківськ: Голіней О. М., 2012. С. 11 – 15.
 14. Коритко Л. Я. Доктринальні особливості взаємодії правових культур в добу Середньовіччя та Відродження. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020, № 4. С. 142-146 (0,5 д. а.). <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.4.24>
 15. Мамедова А. Е. Система джерел права Туреччини. *Правова держава*. № 27 (2017). С. 12–19.
 16. Мацькевич М. Рецепція австрійської державно-правової культури в Галичині в 1771-1918 рр. *Право України*, 2007.- №6.
 17. Мороз Н. Розвиток місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства в Україні (1990 – 2000 роки). *Сіверянський літопис*. 2017. № 1-2. С. 243-249.
 18. Окиншевич А. Центральні установи України-Гетьманщини XVII-XVIII ст. Ч. II. Рада старшини // Антологія української юридичної думки. В 6 т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 3: Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба. Київ, 2003.
 19. Остапенко Т. О., Горяга О. В. Загальнокримінальні засади дослідження системи законодавства про державні злочини на українських землях у післяреволюційний період. *Актуальні проблеми Вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 3. С. 12–17.
 20. Петрів Р. Адміністративно-територіальний поділ і місцеві органи управління Східної Галичини (70-ті роки XVIII ст. – 70-ті роки XIX ст.). *Право України*, 2000. №9.
 21. Сокур Ю. Торгівля та підприємництво у Запорозькій січі і гетьманській Україні. *Право України*, 2004. №5.
 22. Українське законодавство партисипації (участі громадян у формуванні й реалізації державної, регіональної та місцевої політики. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. 300 с.
 23. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657 1687) / Упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко; Ред. кол.: П. Сохань (голова), Г. Боряк, В. Брехуненко, І. Бутич (заст. голови), Я. Дашкевич, О. Купчинський, О. Маврін, Ю. Мицик, О. Музичук, О. Романів, В. Смолій, Ю. Шемшученко. Ін. укр. археографії та джерелознавства ім.

- М. С. Грушевського; НТШ; Центральний державний історичний архів України. Київ; Львів, 2004. 1118 с.
24. Чабах О. Правова гармонізація як необхідна складова євроінтеграційних процесів України. *Юридичний вісник*. 2014. № 3. С. 46-50.
 25. Чубатий М.А. Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй // Антологія української юридичної думки. В 6 т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. Київ, 2002.
 26. Шершенькова В. А., Попсуєнко Л.О. Перша кодифікація права в радянській Україні (20-ті рр. XX ст.) *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 82–84. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2021/20.pdf
 27. Шершенькова В. А. Загальна характеристика кодифікації законодавства УРСР (50–80-ті рр. XX ст.). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 58–60. URL: http://lsej.org.ua/6_2023/11.pdf
 28. Шершенькова В. А. Правове регулювання сімейних відносин в Україні (70–80-ті рр. XX ст.). Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: Міжн. наук.-практ. конф. Одеса, 2023. Т. 1. С. 126–129. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/25887>
 29. Шершенькова В.А., Шершеньков В.С. Кримінальна відповідальність козаків за звичаєвим правом. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття. 2022. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/18132>

4.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний сайт Верховної Ради України: www.zakon.rada.gov.ua
2. Урядовий портал України: <http://www.kmu.gov.ua>
3. Сайт нормативно-правових документів Кабінету Міністрів України: www.kmu.gov.ua
4. Офіційний веб-портал судової влади: www.scourt.gov.ua
5. Офіційний сайт Міністерства Юстиції України: <https://minjust.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України: <http://www.mvs.gov.ua>
7. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України: <http://www.gp.gov.ua>
8. Правознавець: Електронна бібліотека юридичної літератури: <http://pravoznavec.com.ua>
9. Електронна онлайн бібліотека: <http://ualib.com.ua/>
10. Електронна бібліотека підручників: <http://info-library.com.ua/>
11. Підручники онлайн: <http://books.br.com.ua/>
12. Інститут законодавства Верховної Ради України: <http://instzak.rada.gov.ua>
13. Книжкова палата України імені Івана Федорова: <http://www.ikrbook.net/>
14. Національна академія правових наук України: <http://www.aprnu.kharkiv.org/>
15. Національна історична бібліотека України: <http://www.dibu.kiev.ua/>
16. Національна парламентська бібліотека України. www.nplu.org/

17. Харківська державна наукова бібліотека України імені В. Короленка: <http://korolenko.kharkov.com/>
18. Наукова бібліотека ім. В. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/title4.php3>
19. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка: <http://library.lnu.edu.ua/bibl/>
20. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника: <http://www.library.lviv.ua/>
21. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого: <https://nlu.org.ua/>
22. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, електронні фахові видання: <http://www.nbuv.gov.ua/>